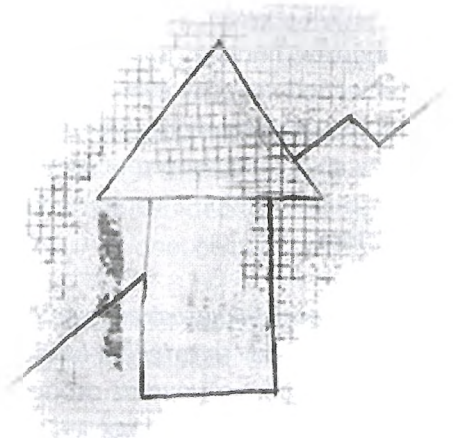

Σκέψεις για Ένα Μη-Μέλλον

Γιάννης Πανούσης

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13

Σκέψεις για Ένα Μη-Μέληθον

Γιάννης Πανούσης

*Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού
Πανεπιστημίου Αθηνών*

Η παγκοσμιοποίηση συνιστά μια νέα γεωγραφία εξουσίας που επεκτείνεται σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Η ιδεολογική βάση της παγκοσμιοποίησης δεν είναι όμως συμβατή με την κοινωνική πολιτική και τα κοινωνικά δικαιώματα, όχι μόνο διότι το «πολιτικώς ορθό» κέρδος κατισχύει οποιασδήποτε κοινωνικής αλληλεγγύης, αλλά και διότι οι κυβερνώντες ηλιθουργούν περισσότερο ως διαχειριστές ή και επι-διδαιτητές ενός γενικευμένου οικονομισμού και όχι ως εγγυητές του Κοινωνικού Κράτους Δικαίου.

Οι παραπάνω αρχές διαφοροποιούν τόσο την *κοινωνική πολιτική* (αφού οι κοινωνικές παροχές ενοχοποιούνται για τη χαμηλή παραγωγικότητα) όσο και την *εκπαιδευτική πολιτική* (αφού η εκπαίδευση συνιστά την πιο αξιόπιστη ένδειξη για την κατεύθυνση που παίρνει η κοινωνία στο σύνολό της).

Από την κοινωνία της αγοράς βαίνουμε προς αγοράία εκπαίδευση και ο κίνδυνος για μια Δημοκρατία της αγοράς (που δεν έχει καμία σχέση με την αθηναϊκή Αγορά) είναι παρόν.

Η κρίση του κοινωνικού κράτους και η απομάκρυνση από την αρχή της καθολικότητας της κοινωνικής προστασίας αλλιάζουν συνεχώς τα δεδομένα, θέτοντας σε αμφισβήτηση όχι μόνο την ισότητα και την ισονομία αλλά και την ίδια τη Δημοκρατία.

Συνέπεια της παγκοσμιοποίησης είναι ο αποκλεισμός να επεκτείνεται και να διευρύνεται σε πολλούς τομείς (αγορά εργασίας, κοινωνικό περιβάλλον, οικογένεια, εν γένει εκπαίδευση κ.λπ.) εκφράζοντας κάθε φορά τη δυναμική εξουσίας ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες. Η παρέμβαση άρα πρέπει ν' αφορά σε όλους τους τομείς της κοινωνικής δράσης και όχι μόνο στην εργασία ή την εκπαίδευση.

Η εκπαιδευτική πολιτική, ως εφαρμογή των αρχών της Παιδείας σε συγκεκριμένη κοινωνία, δεν περιορίζεται στην προσαρμογή της εκπαίδευσης στο υπάρχον πλαίσιο, αλλά προσβλέπει στην άνοδο του γενικού μορφωτικού επιπέδου και στην ενίσχυση των δεσμών του πολίτη με την κοινωνία.

Η εκπαίδευση αποτελεί άληωστε *ενέργεια της κοινωνίας* και οι σκοποί της δεν είναι άληοι από τους σκοπούς της κοινωνίας.

Η εκπαίδευση είναι κατά συνέπεια ταυτόχρονα *διαβεβαιωτική και χειραφτική*.

Η αντισταθμιστική εκπαίδευση που δεν συμβάηηει στον κοινωνικό διαχωρισμό και δεν μετατρέπει αυτούς που κήηρονομούν σε αυτούς που αξίζουν, που δεν οδηγεί μόνο σε ατομική καταξίωση αλλά προσβλέπει και στην ανάπτυξη του δυναμικού της κοινωνίας, αποτελεί ακόμη «άπιαστο όνειρο».

Η εκπαιδευτική ισότητα μόνον σε *εξίσωση* μπορεί να οδηγήσει, διότι η δράση των κοινωνικών παραγόντων της πολιτισμικής ανισότητας δεν αναχαιτίζονται.

Ποηηοί ηίγοι νέοι πιστεύουν ότι «το δικαίωμα μόρφωσης σε όηους» οδηγεί σε κοινωνική κινητικότητα.

Η ισότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών είναι παραηληντική εάν δεν εναρμωστεί η τριάδα: *κοινωνική καταγωγή – εκπαιδευτικό σύστημα – κοινωνική θέση*.

Η αναζήτηση σύγχρονης εκπαίδευσης είναι άληωστε μέσω συγκεκριμενοποίησης της αντίληψης για το τι θα πει «σύγχρονη κοινωνία».

Από τη μία ηοιπόν ο καθοριστικός ρόηος της γνώσης και της τεχνολογίας στον παγκόσμιο οικονομικό ανταγωνισμό και από την άηηη η συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους, βάζουν την εκπαίδευση σε δίηημα.

Η κοινωνική ποληηηοκότητα οδηγεί σε μια αναστοχαστική προσέγγιση των θεσμών. Οι κοινωνικές επιστήμες γίνονται απάτριδες καθώς διαχέονται σε ποικίηους *τόπους* και *αντίτοπους* και μαζί τους παρασύρεται και το εκπαιδευτικό σύστημα.

Η κοινωνική διαφοροποίηση επιτρέπει την παράηηηηη ηειτουργία των υποσυστημάτων της εκπαίδευσης, την ανάπτυξη οικείων κωδίκων αξιών κι επικοινωνίας, με συνέπεια τη δημιουργία ξεχωριστών κοινωνικών κι εκπαιδευτικών «υποκόσμων».

Η Ανώτατη Εκπαίδευση βρήςκεται εδώ και πολή καιρό σε μετέωρο βηματισμό. Δεν είναι ούτε «κοινωνική επιχείρηση» ούτε «αδεηφόηητα», αφού το προνομιακό status quo, η ποληηημική αξία και το κοινωνικό γόντρο της έηουν εκχωρηθεί σε μονοπωηιακά συμφέροντα.

Ποιος σήμερα πιστεύει ότι η εκπαίδευση θ' αναγεννήσει την κοινωνία ή θα καταπολεμήσει τη διαφθορά, όταν τα ίδια τα ΑΕΙ/ΤΕΙ παράγουν αντιλήψεις και καθιερώνουν πρακτικές «νυχτοφύλακα» του κυρίαρχου (παγκοσμιοποιημένου) συστήματος;

Η «παρασυνταγματική» διάβρωση της εθνικής κυριαρχίας είναι βέβαιο ότι θα συμπαρασύρει τόσο το αυτοδιοίκητο των ΑΕΙ/ΤΕΙ (και το απαραβίαστο του ασύλητου) όσο και το δημόσιο χαρακτήρα της εκπαίδευσης, αφού οι ιδιωτικές εξουσίες και οι υπερεθνικοί οργανισμοί αρχίζουν ν' απορροφούν (αν δεν καταβροχθίζουν) τους θεσμούς της Δημοκρατίας.

Η Ανώτατη Εκπαίδευση μπορεί άραγε ν' ανταποκριθεί *ταυτόχρονα* στις ανάγκες του ανταγωνισμού και στις δραστηριότητες διαχείρισης της φτώχειας, της βίας, της περιθωριακότητας;

Η σαφής διάκριση μεταξύ Πανεπιστημίων και εμπορικών οργανισμών έχει παρέλθει. Τα προϊόντα της οικονομίας της γνώσης συνιστούν τον κοινό παρονομαστή. Από την ακαδημαϊκή κοινότητα έχουμε περάσει *στους πελάτες και χρήστες* ενός «αγοραία προσφερόμενου προϊόντος» κι από την αυτονομία διορθώσαμε στη λογική της παραγωγικότητας και της οργανωτικής σύνδεσης ΑΕΙ – επιχειρήσεων.

Η γνώση μεταδίδεται «κατά παραγγελίαν», μεταφράζεται σε κωδικοποιημένες μορφές και ο δάσκαλος αντικαθίσταται από μηχανές..

Το *global University* δεν μπόρεσε ν' αποφύγει τη μέγγενη της globalization, δηλ. την υπαγωγή του στην κερδοφορία του κεφαλαίου.

Αν «οι άνθρωποι είναι *ό,τι (μπορούν να) αγοράζουν*» τότε και τα Πανεπιστήμια είναι *ό,τι (μπορούν να) πωλούν*.

Το Πανεπιστήμιο διαπραγματεύεται με το Κράτος και τον ιδιωτικό τομέα με βάση δικούς τους στόχους ή στόχους κοινής επιλογής; Το «λειτουργικό Πανεπιστήμιο» με βάση ποιες αρχές και στόχους λειτουργεί; Η εξάρτηση από την οικονομία είναι κοινωνικά νομιμοποιημένη λόγω του ανταγωνισμού και η α-πολιτική, διαχειριστική και οικονομίστικη κατεύθυνση των εκπαιδευτικών δομών και συστημάτων είναι η μόνη συμβατή με τους «ανοικτούς χώρους» της παγκοσμιοποίησης;

Τα Πανεπιστήμια δεν είναι εύκολο πλέον να παραμείνουν φορείς κοινωνικών αξιών και να προετοιμάζουν τους νέους για υπεύθυνους κοινωνικούς ρόλους, διότι ούτε αυτά θέτουν τέτοιους στόχους ούτε οι απόφοιτοι αποκτούν ρόλους αντίστοιχους (αμφισβήτηση, ανατροπή).

Η βαρβαρότητα της ανταγωνιστικότητας και η απολυτότητα της παγκοσμιοποίησης καθιστούν τα εκπαιδευτήρια πολυεθνικές επιχειρήσεις, lobbies ή κυνηγούς ευκόλων καινοτομιών.

Αν και όσο η Ανώτατη εκπαίδευση παραμένει μη-εμπορεύσιμος τομέας, στο μέτρο που οι υπηρεσίες της δεν διατίθενται μέσα από τους μηχανισμούς της αγοράς, τότε, και μόνο τότε, γίνεται μοχλός κοινωνικής πολιτικής.

Η κοινωνική πολιτική δεν μπορεί να πάρει ποινικοπρονοιακό χαρακτήρα. Η εκπαιδευτική πολιτική δεν μπορεί να εξαρτάται περισσότερο από την οικονομία και λιγότερο από τις κοινωνικο-μορφωτικές αξίες (αν δεν θέλουμε τα Πανεπιστήμια να ενταχθούν στο Υπουργείο Οικονομίας ή Ανάπτυξης αντί του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας). Δεν είναι συμβατό το Πανεπιστήμιο που ξέρουμε με τη λογική της παγκοσμιοποίησης. Άρα δυοίν θάτερον: ή τα ΑΕΙ θα γίνουν συν-εταίροι των επιχειρήσεων (χάνοντας την αυτονομία τους και την «ψυχή» τους) ή θα παραμείνουν νησίδες ελεύθερης σκέψης/ έρευνας (χάνοντας τα προνόμια της διαπλοκής).

Πρέπει να ενισχύσουμε τις *οριζόντιες δομές* (θεσμική αυτοτέλεια, κοινωνικές αναφορές, δημοκρατική λειτουργία, ποιότητα σπουδών) αν δεν θέλουμε οι *κάθετες δομές* να μετατρέψουν τους ιδιώτες σε *κύριους* των ΑΕΙ και τους πανεπιστημιακούς σε *κλώνους* ή σε *σκιάβους*.

Το ιστορικό (αληθιά πάντα επίκαιρο) ερώτημα ξαναπαίρνει μ' επιτακτικό τρόπο: *με ποιους – τελικά– είναι* (και για ποιους λειτουργούν) τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας μας;

Βιβλιογραφία

- Coulby, David (2001) «Η οικονομία της Γνώσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Πανεπιστήμια», *Πανεπιστήμιο*, τ.4, σ.7
- Charlier, J.-E., Mahieu, CeL, Moens, Fr. «Ένα Πανεπιστήμιο πέραν της ηθικής», *Πανεπιστήμιο*, τ.5, σ.77-79
- Education International - Public services International (2000) «Ο Π.Ο.Σ. και ο "γύρος της χιλιετίας" Τί διακυβεύεται για τη δημόσια εκπαίδευση;», *Πανεπιστήμιο*, τ.2, σ.88
- Ηλιάδης, Ν. (2000) «Οι νέες εκπαιδευτικές τάσεις και ο ρόλος της αγοράς». *Το Πανεπιστήμιο στον 21^ο αιώνα*, σ. 158
- Καυκαλής, Γ. (2000) «Πανεπιστήμιο και Ανάπτυξη: Διλήμματα και Προτεραιότητες», *Πανεπιστήμιο*, τ. 2 σ. 129
- Κοτρόγιαννος, Δ. (2002) «Το Πανεπιστήμιο στην εποχή της «απασχολησιμότητας»: Ιστορία, πραγματικότητα και επίφαση». *Πανεπιστήμιο*, τ.5 σ. 62-63
- Μούτσιος, Στ. (2001) «Αναδιοργάνωση του καπιταλισμού και εκπαιδευτική πολιτική στο διεθνή χώρο και την Ελλάδα», *Πανεπιστήμιο*, τ. 4, σ.79-83

- Μπασαντής, Δ. (2000) «Το νέο διεθνές περιβάλλον και το πανεπιστήμιο». Το *Πανεπιστήμιο στον 21^ο αιώνα*, σ.235-237
- Πανούσης, Γ. (2001) «Παιδεία και Κοινωνία. Αρχές Κινήματα Προοπτικές», *Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου*, τ.21, ειδικό τεύχος, σ.332-349
- Παπαδάκης, Ν. (2002) «Διευρύνοντας την σκέπην της σοφίας». *Πανεπιστήμιο*, τ. 5, σ. 46
- Σιαπκαράς, Αθ. (2000) «Η παγκοσμιοποίηση και τα ΑΕΙ», *Το Πανεπιστήμιο στον 21^ο αιώνα*, σ.225-231
- Σοφούλης, Κ. (2000) *Για το σύγχρονο δημόσιο Πανεπιστήμιο* (Τυπωθήτω, Αθήνα)
- Σταμάτης, Κ. (2002) «Το Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο που θέλουμε: Σχέδιο αντι-διακήρυξης στις διακηρύξεις της Μπολόνια και της Σαλαμάνκα», *Πανεπιστήμιο*, τ.5, σ.131–135
- Τομαράς, Αθ. (2000) «Παγκοσμιοποίηση και Τριτοβάθμια Εκπαίδευση», *Παγκοσμιοποίηση: Όραμα, Χίμαιρα, Κατάρα ή Εφιάλης* (επιμ. Π. Λύτρας), σ.77-80
- Rifkin, J. (1996) *Το τέλος της εργασίας και το μέλλον της* (Νέα Σύνορα, Αθήνα)
- Τσαμασφύρος, Γ. (2000) « Το Πανεπιστήμιο στον 21^ο αιώνα» *Το πανεπιστήμιο στον 21^ο αιώνα*, σελ.21
- Φουντεδάκη, Π. Σαραφιανός, Δ. (2000) «Η πανεπιστημιακή διοίκηση στον αστερισμό της παραγωγικότητας». *Πανεπιστήμιο*, τ.1, σ.48

